

поїздками, людьми, я дивлюся в їхні обличчя, мені здається, що я з ними зливаюся, з їхньою надією. І боронь Боже, якщо наш народ не виграє”. На глибоке переконання відомого поета Івана Драча, „якби ми могли створити ідеального державного діяча, Президента, який відповідав би народним прагненням, то він вийшов би саме таким, яким є Віктор Ющенко. Цій людині не треба придумувати імідж. Він є органічним, щирим, відвертим. І коли з дітьми йде в гори, і коли несе свого 47-денного сина Тарасика туди. Люди думають, що він таким чином творить образ. Насправді ж він таким є. І в цьому його велика сила. Він справжній”.

Герой України поет Дмитро Павличко правий, коли твердить, що Віктор Ющенко „символізує найосвіченішу, елітну верству українського суспільства, а його команда – це наукова, творча, духовна інтелігенція України”. Відомий український політик, якого називають совістю української дипломатії, Антон Бутейко (нещодавно був гостем політологів Ужгородського університету – М.В.), відповідаючи на запитання, чому саме Ющенко є найоптимальнішим президентом для України, сказав: „Жоден із зареєстрованих ЦВК кандидатів не має повного комплексу тих якостей, якими у моєму розумінні мав би володіти Президент України. Жоден з них не має згустку тих позитивів, якими володіли, скажімо, Ярослав Мудрий, Франклін Рузвельт та Шарль де Голль разом узяті. Але попри усі відомі мені мінуси, яких я бажав би, щоб у нього не було, В.Ющенко переважає інших кандидатів. Говорячи словами Лесі Українки, він має в серці те, що не вмирає. У нього є щире бажання зробити Україну поважною державою, демократичною, у якій заможно жили б її громадяни”. До цих слів важко щось додати.

„ЧОРНИЙ” PR ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОВОКАЦІЇ: ВЧОРА І СЬОГОДНІ

В сучасних умовах щоразу частіше використовуються терміни „PR”, „політичні технології”, „PR акції” тощо. Про це ми щоденно дізнаємося з газет, голубих екранів, із сторінок численних книг. Про PR говорять відомі політики, величезна армія чиновників, прості громадяни. Виникає таке враження, що переважна більшість людей боїться навіть самого слова „PR”, який з’явився порівняно недавно, і який пов’язують з брудною політикою. Насправді, все далеко не так просто.

Директор Центру стратегічного аналізу і прогнозування Росії Дмитро Ольшанський глибоко переконаний, що PR – річ занадто серйозна і корисна, без якої в сучасних умовах важко обійтися. Політичний PR в сучасному світі – це і є основні інструменти управління людьми, інформаційними процесами, спроби впливати і формувати в потрібному для тієї чи іншої політичної сили громадську думку. Сам термін „public relations” (від англійського слова – взаємозв’язки з громадськістю) вперше був вжитий у 1807 році президентом США Томасом Джеферсоном, який вважав, що без цілеспрямованого конструювання відносин з громадськістю демократія неможлива.

Політологи і соціологи розрізняють кілька видів PR – білий (традиційний) та різнокольоровий (чорний, сірий, жовтий і червоний). При допомозі „сірого” PR висвітлюються на перший погляд неважливі, але такі що впливають, моменти біографії, риси зовнішності політика тощо. „Жовтий” PR – це скандальна, як правило, неполітична слава політика. Астрологи, екстрасенси, шамани та порнозірки – кращі агенти „жовтого” PR. „Червоний” PR, в основному, пов’язують з опозиційними по відношенню до влади силами.

„Чорний” PR – це спроба скомпрометувати певного політика, партію чи організацію в очах громадськості та негативно налаштувати проти них масову свідомість. Як правило, для цього використовується або відносно правдоподібна, або, навпаки, абсолютно неправдоподібна, цілком неймовірна брехня. В переважній більшості випадків це провокація, спрямована проти масової свідомості та конкурентів. Вона (багато залежить від професійності політтехнологів) може на тривалий час вибити конкурента з колії, поставити його перед необхідністю шукати виправдань, але, найголовніше, відштовхує від нього пересічних громадян. „Чорний” PR найчастіше використовують під час виборчих кампаній проти реальних кандидатів, не звертаючи серйозної уваги на прохідних, технічних політиків. Останні виконують чітке завдання, яке поставили перед ними їх замовники (відбирати голоси, паплюжити опонентів тощо).

Перш ніж завершити теоретичний бік проблеми, необхідно підняти ще одне питання. Кому вигідний „чорний” PR? По-перше, тим, у кого не надто висока популярність і при допомозі різноманітних політичних технологій робиться спроба підняти імідж політика. По-друге, „чорний” PR, в основі якого лежать політичні провокації, застосовують для ескалації напруги в суспільстві. Це вигідно, перш за все, тим, хто не є впевненим у своїй перемозі. По-третє, „чорний” PR особливо небезпечний у суспільствах, які перебувають на етапі переходу від тоталітаризму чи авторитаризму до демократії. Для цих суспільств характерно існування масової свідомості, „свідомості натовпу”, низький рівень політичної культури переважної більшості населення. Такі люди найчастіше піддаються впливу „чорних” політ технологів, вони, як правило, широко віряють усьому, що бачать на телеекрані чи читають на шпальтах преси. Якщо до цього додати, що в посттоталітарних суспільствах засоби масової інформації (телебачення, радіо, преса, електронні ЗМІ) майже повністю монополізовані владою, то зрозуміло наскільки важко скривдженому політику швидко відреагувати на компромат.

Різнокольоровий, зокрема „чорний”, PR може мати надзвичайно негативні наслідки для майбутнього розвитку політичних подій. На перший погляд, зовсім невинна PR-акція може призвести до серйозного поправання демократії, ескалації напруженості в суспільстві, поширення негативних настроїв у суспільстві. Ціна ризику, повторюю ще раз, особливо зростає в недемократичних, перехідних суспільствах.

На початку 90-х років я опублікував на шпальтах газети „Закарпатська правда” статтю „Замах”, в якій шлося про спробу членів закарпатського осередку Української військової організації (УВО) вчинити замах на одного з лідерів русофільства на Закарпатті Євмена Сабова. Сьогодні, на початку третього тисячоліття, ми можемо провести чимало паралелей між тодішнім судовим процесом над Федором Тацинцем і реаліями нашого політичного життя. Що ж сталося в травні 1930 року в Ужгороді?

З приміщення театру вийшов архідиякон Є.Сабов в оточенні своїх соратників Степана Фенцика і Йосипа Камінського. Щойно завершилися загальні збори „Общества имени Духновича”. Товариство жваво обмінювалось думками, виходячи на вулицю, що вела від театру. І раптом... молодий хлопець, років 18-19-ти, в цей час спокійно витягнув з кишені щось подібне на револьвер, і, майже не цілячись, вистрілив. Замість, здавалося б, гучного пострілу, всього-навсього щось ляснуло. Євмен Сабов нічого не зрозумів. Поряд з ним стояв хлопчина з револьвером в руці, з дула якого йшов димок... Терорист був миттю заарештований і почався судовий процес, що ввійшов до історії під назвою „Справа Тацинця”. Юнак продовжував наполягати на своєму алібі, що він не хотів вбивати Сабова, пояснюючи це тим, що з його револьвера вбити просто неможливо, бо він „старе ряндя”. Навіть спеціальна комісія експертів, створена під час слідства, прийшла до висновку: „З того револьвера майже неможливо вистрілити”.

Один із експертів твердив, що „пробував стріляти много разів всякими набоями, однак не годен був добути вистрілу, і що той вистріл це лиш дивний випадок”.

Зал уважно слухав звіт експертів по зброї і раптом... піднімається мешканець Заріччя М.Мохна і твердить „як то він раз в Америці стрілив до бочки з пивом на яких 15 кроків, а куля, що відбилася від обруча, мала ще таку силу, що поранила ухо стоячого коло него чоловіка”. Це „цінне” доповнення до справи викликало загальний сміх в залі.

Федір Тацинець знову додав, що не хотів убивати Сабова, а здійснив цей замах тільки „задля демонстрації”, щоб привернути увагу громадськості. Його заключне слово свідчить про те, що цей молодий хлопець не був авантюристом, а чітко притримувався української ідеї: „Я то зробив для свого народу, а засуд чи сякий, чи такий, не відстрашить мене від праці для рідного народу...”.

Цей випадок, який навіть слідчі сприймали як невдалий PR, набув такого розголосу в міжвоєнній Чехословаччині, що про нього писали чи не всі тогочасні газети. Виконавець був засуджений, однак необхідно було встановити прізвища замовників. Антидержавницькі сили на Закарпатті, не чекаючи, що вирішить слідство, миттєво накинулись на „Просвіту”, газету Августина Волошина „Свобода”, звинувачуючи їх в організації замаху. Майбутній президент Карпатської України рішуче заявив: „лишень підла і лукава душа може кидати такі глупі підозріння на нашу чесну, тяжку і щирку українську працю... *Навпаки, ми уживання таких способів ніколи не одобряли, а ми такого способу ані потребуємо, бо жива народовецька ідея того не потребує...*”. Про те, що український напрям не мав нічого спільного з організаторами замаху, говорилося і в номері за 19 червня: „... лише страху ради виконаний вистріл... зденерованого молодого студента, дав причину вічним ворогам нашого народу, щоб заревли і посилали літанії клевет, образ і підозрінь проти нашого святого народного діла...”. Таким чином, волошинська „Свобода”, фактично, засудила даний замах і цим самим відмежувалась від його організаторів.

Шановні читачі, ви не простежуєте історичну паралель між 1930 роком і нещодавніми подіями в Івано-Франківську? Факти і мотивації відрізняються, але методи ті ж самі. Головна мета – настроїти Схід України проти Заходу, довести наскільки небезпечними для нашого суспільства є Ющенко та його прихильники, об'єднати особливо російськомовних українців проти „нашистів”, „бандерівців”, „сепаратистів”. Високоповажні чиновники з оточення кандидата від влади не гребують вживанням ярликів „фашизм”, „фашистські молодчики”, „бандутрупкування” тощо. Це звичайний „чорний” PR, який робить свій вплив на територіях України, де вже традиційно термін „націоналізм” носить чорне забарвлення. До речі, ці ярлики після пострілу Федора Тацинця масово вживали щодо Августина Волошина та його однодумців.

Сучасні політологи виділяють конкретні прийоми, які прийнято відносити до „чорного” PR. Серед них особливою популярністю користуються компромати, слухи і плітки, навмисна „плутанина”, „побутове хамство” та „чорний гумор”. Компромат буває кількох видів: компрометуючий матеріал, напівправа (суміш реальних фактів з інтепренуванням чи видуманими фактами), неправда (правдоподібна, дуже подібна на дійсність інформація, яка цілком могла мати об'єктивне підтвердження). Д.Ольшанський виділяє ще один прийом – брехню (чиста дезінформація, яка має мало спільного з реальною дійсністю чи не має з нею нічого спільного загалом).

Брехня була завжди, є і буде. Так вже побудований наш світ. Неправдиву інформацію використовують як у розвинутих, демократичних країнах, так і в посттоталітарних суспільствах. Питання полягає в тому, наскільки цивілізованим є те

чи інше громадянське суспільство, наскільки люди вірять тій чи іншій брехливій інформації.

Досліджуючи історію Карпатської України, я переконався, що тогочасні вороги нашої державності не гребували жодними методами. Нерідко інформація носила настільки фантастичний характер, що доходило до абсурду. Наведемо лише кілька відверто брехливих повідомлень про Карпатську Україну, поміщених на сторінках тогочасної польської періодики: 25 листопада 1938 р. військо в Хусті збунтувалось проти влади А.Волошина, зайняло хустський замок і звідти бомбардує Прагу; 26 листопада 1938 р. в Хусті вибухнула епідемія азійської чуми. Лікарі повтікали, а населення поголовно гине. Всіх, хто виходить з міста, нещадно розстрілюють. Трупів тисяч людей лежать на вулиці; 27 листопада 1938 р. на Підкарпатській Русі страшний голод. Хліба вже давно ніхто не бачив. Зафіксовано багато випадків людоїдства; 28 листопада 1938 р. вночі землетрус знищив Рахів. Ціла околиця залита водою. Ніхто з населення не врятувався. Ці газетні повідомлення більш нагадують фантастичні романи Герберта Уелса чи Роберта Хайнлайна, ніж міркування людей, наділених здоровим глуздом.

Однак, повернемося до реалій сучасного політичного життя. 25 вересня цього року майже всі провладні газети надрукували безліч статей та повідомлень на кшталт: „Нашисти” влаштували напад на Януковича”. Мова, як ви вже знаєте, йде про робочу поїздку прем’єр-міністра в Івано-Франківськ. В одному з повідомлень констатується: „Як повідомляє „Інтерфакс-Україна” з посиланням на очевидців, автобус із Прем’єром і особами, які його супроводжували, що прибув до Прикарпатського університету ім. В.Стефаника, зустрів пікет прихильників блоку „Наша Україна”, які скандували „Ющенко”. При виході з автобуса у В.Януковича стали кидати різні предмети”. Вищеназваний відеосюжет демонстрували всі провладні та опозиційні канали, а тому переважна більшість глядачів мали можливість зробити свої висновки. Серед предметів, які були кинуті в Прем’єр-міністра, зафіксовані тільки яйця, якими, погодьтеся, вбити чи поранити людину, неможливо. Разом з тим, голова партії „Вітчизна” В.Мартирисян однозначно заявив, що цей терористичний акт переслідував конкретну мету: травмувати Прем’єр-міністра, не дати йому можливості продовжити виборчу кампанію. Сам Віктор Федорович теж недвозначно заявив, що організаторами замаху були люди з оточення Віктора Ющенка.

Слідство повинно розставити всі крапки над „і”. Як довірена особа Віктора Ющенка, я офіційно заявляю, що ми не потребуємо таких методів боротьби з представниками влади. Наш кандидат впевнено лідирує, його підтримує переважна більшість населення України, як міського, так і сільського. Однак, хоча ця політична провокація організована на досить низькому політтехнологічному рівні, проте вона може мати надзвичайно негативні наслідки. Серед них я бачу, принаймні, кілька аспектів. По-перше, організатори інциденту намагалися акцентувати на тому, що президентські вибори 2004 року будуть протистоянням Віктора Януковича, який уособлює стабільність, порядок і мир та Віктора Ющенка – вождя націоналізму. Хоча сам інцидент пахне примітивністю, однак його наслідки глибоко продумані. Доказом цього є десятки організованих владою мітингів, під час яких виголошуються неприховані антифашистські лозунги. Скажіть, яка нормальна людина може позитивно ставитися до фашизму чи тероризму?

По-друге, інцидент, який мав місце в Івано-Франківську, повинен підняти імідж прем’єр-міністра як доброї та незлопам’ятної людини. На прохання Віктора Федоровича студента-першокурсника Романюка вже звільнено з-під варти на час тривання слідства. Він, зрозуміло, як і його батько, широко розкаюється у своєму неблагогородному вчинку, а прем’єр, як один із батьків нації, милосердно його прощає.

По-третє, поїздка прем'єра не випадково здійснена до Івано-Франківська, населення якого чітко визначилося з тим, за кого голосувати на прийдешніх президентських виборах. Соціологічні опитування прогнозують 80 відсотків голосів на користь Віктора Ющенка.

По-четверте, довести, що саме Західна Україна, яка в Києві вважається оплотом „Нашої України”, виступає ініціатором протистояння з русифікованим Сходом.

Негативні наслідки випадку в Івано-Франківську можна продовжувати і далі. Однак, глибоко помиляються його організатори, якщо думають, що їм пощастить одержати політичні дивіденди з цієї прикрої для всього українства події. Тисячі людей слухали виступ Віктора Ющенка на Європейській площі в Києві, в багатьох на очах були сльози. Спроба фізичного знищення насправді народного кандидата в Президенти України зробила справжній переворот в душі навіть тих, хто до цього часу ще не визначився із своїм вибором. А що стосується політичних технологій, серцевиною яких є політичні провокації, то їм не вдасться розколоти великий український народ, поділити українців на східняків і західняків. Уся прогресивна Україна зробить правильний вибір, віддавши свої голоси за лідера всеукраїнського масштабу Віктора Ющенка.

ОБЛИЧЧЯ СУЧАСНОЇ ВЛАДИ

В 1998 році побачила світ книга американського дослідника Роберта Гріна „48 законів влади”, яку нещодавно видавництво „Рипол классик” переклало російською мовою. Книга швидко стала бестселером, перевиданим у багатьох країнах світу. Її називають аморальною, скандальною, найцинічнішою з часів появи „Державця” Нікколо Макіавеллі. Разом з тим, „48 законів влади” – найправдивіше книга про владу, починаючи від побутової й закінчуючи президентською. В Україні цю книгу вже встигли назвати „48 законів цинічної влади”, простежуючи своєрідні паралелі з тим, що сьогодні має місце в нашій державі. Роберт Грін переконаний, що політик повинен володіти своїми почуттями, адже емоційна реакція на ситуацію – найбільша перепона для влади, за емоціями важко побачити реальний стан справ і контролювати його. Не радить дослідник часто піддаватися гніву та віддавати пріоритет таким чинникам як любов до ближнього, довіра, справедливість тощо.

Ми свідомо уникаємо коментарів, залишаючи це право за читачами „Трибуни”. Ще з часів Макса Вебера політика перетворилася в професію, мистецтво управляти людьми. „Ніщо не повинно застати вас зненацька, тому що ви продумаєте проблеми і труднощі раніше, ніж вони з'являться. Замість того щоб витратити час на мрії про успішне завершення справи, потрудіться і прорахуйте кожен можливий збій і кожную пастку, в яку можете потрапити. Чим ви далекозоріші, тим на більше число кроків уперед будете свій план, тим могутнішим стаєте” – підсумовує Роберт Грін.

500 років до Роберта Гріна Нікколо Макіавеллі (кажуть, що його книга „Державець” була настольною для Сталіна – М.В.) справедливо писав: „... Державець повинен пильно слідкувати за тим, щоб з уст його не зірвались слова, що не відповідають названим діям. Нехай тим, хто бачить його і чує, він постане як саме милосердя, вірність, прямодушність, людяність і благочестивість – особливо благочестивість, - бо люди більше судять згідно з побаченим, бо ж бачити дано всім, а доторкнутися руками – небагатьом. Кожен знає, який ти з вигляду, але не багатьом відомо, який ти насправді, і ці останні не поспішають заперечувати думку більшості, за спиною якої стоїть держава. Про дії всіх людей, а особливо державців, які непідсудні, роблять висновки за їхніми результатами, через це державці намагаються зберегти